

בבא בתרא דף קל"ז, תרחישים שונים בדין "לכם" בארבעת המינים

1. **שולחן ערוך אורח חיים, תרנ"ח ג':** "אין אדם יוצא ידי חובתו ביום ראשון. בלולב של חבירו שהשאלו, דבעינן לכם (ויקרא כג, מ), משלכם, ואפילו אמר לו: יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה, לא יצא, דהוי כמו שאול; ואם נתנו לו במתנה, מותר".

א. אחריו

2. **בבא בתרא דף קל"ז:** "אלא הכא אי מיפק לא נפיק ביה, למאי יהביה ניהליה? אלא מיפק - דכולי עלמא לא פליגי דנפיק ביה".

3. **רשב"ם שם:** "שהרי אין בו פירות אחרות, והגוף אינו יכול למכור ולאכול ולא ניתן לראשון אלא לקיים בו מצות נטילה".

4. **רא"ש שם:** "ואם לא נתנו לו ע"מ שיהא גם הגוף שלו בשעה שנטלו לצאת בו א"כ לא נתן לו כלום שהרי בענין אחר אין יכול לצאת בו, ומה שאמר אחריו הוי כאילו אמר הרי הוא נתון לך ע"מ שתתנהו אחריו לפלוני והוי כמתנה ע"מ להחזיר דאע"פ שהוא עתיד להחזירו חשוב שלו ויוצא בו. מכאן הבאתי ראיה דהשואל טבעת כדי לקדש בו את האשה שהיא מקודשת כיון שאמר ליה שלקדש בו אשה הוא שואלו דעת המשאל היתה שתהא קנויה לו באותו ענין שיועילו הקדושין ואם לא תועיל ללשון שאלה שתהא מתנה ע"מ להחזיר החפץ או דמיה ועוד הארכתי בראיות".

5. **קצות החושן, רמ"א ס"ק ד':** "כתב הרא"ש פרק לולב הגזול (סוכה פ"ג סי' ל') גבי אתרוג במתנה על מנת להחזיר וז"ל, וצריך שיתנהו לו במתנה גמורה על מנת שיחזיר ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנו לו במתנה בשעת חזרה, אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהיה שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול, ותדע מדאמר לקמן (שם מו, ב) לא ליקני איניש לולבא לינוקא ביומא טבא [קמא] דינוקא מיקני קני אקנויי לא מקני, ואם אינו צריך להחזיר במתנה נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקני ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא, אלא ודאי צריך לחזור וליתנו במתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא עכ"ל. וכ"כ הריטב"א בחידושי פ"ק דקידושין (ו, ב ד"ה הכי גרסינן) וז"ל, ומיהו מתנה על מנת להחזיר הקנאה גמורה היא וממון שלו, וכשמחזירה לו הקנאה גמורה בעי כשאר הקנאות דעלמא, ומסתברא שאם שעבדה לבע"ח הרי הוא משועבד (ומחזור) [ומחזיר] וגובה ממנו לאחר חזרה עכ"ל.

אמנם לולי דברי הרא"ש והריטב"א יראה לענ"ד דמתנה על מנת להחזיר הוא כמשמעו, ואין בו תנאי הקנאה אלא שנתן לו במתנה את האתרוג עד שיצא בו והוא מתנה גמורה וחלוטה עד הזמן, ומ"ש הרא"ש דהו"ל כשאול, נראה לענ"ד דכל כה"ג לאו דין שאול הוא, וראיה מהא דאמרין בפרק יש נוחלין (ב"ב) דף קל"ז (ע"א) אתרוג זה נתון לך במתנה ואחריו לפלוני ונטלו ראשון ויצא בו באנו למחלוקת רבי ורשב"ג, ואמרין עלה הכא אי מיפק לא נפיק למאי יהביה ניהליה, אלא מיפק לכ"ע נפיק אלא מכרה או אכלה באנו למחלוקת רבי ורשב"ג ע"ש, ומבואר דגבי אתרוג לרשב"ג ודאי נפיק ביה כיון דס"ל דנתן לראשון הגוף א"כ שלו הוא לגמרי, ואף על גב דאמר אחריו לפלוני לא הוי כמו שאול, ומשום דשאול אין לו בזמן השאלה אלא לפירות, אבל אחריו לפלוני הוי הגוף לראשון וא"כ מה לי אחריו לפלוני או אחריו לעצמי ... ודו"ק היטב ...

ועיין ברא"ש פרק יש נוחלין שם (סי' מ"ו) בהא דאמרו אלא מיפק לכ"ע נפיק, אלא מכרה או אכלה באנו למחלוקת רבי ורשב"ג, וכתב עלה הרא"ש ז"ל, דלרבי דלא מהני אחריו ע"כ הוי כמו אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת שתתנהו אחריו לפלוני, ומש"ה מכרה או אכלה דלא נתקיים התנאי לא נפיק ביה ע"ש. והנה ליכא למימר דלרבי הו"ל כתנאי על מנת שיתנהו הראשון בהקנאה לשני, דהא אמר ואחריו לפלוני ואחר מיתה אין קנין, וגם ליכא למימר דמתנה שיקנה הראשון מהיום ולאחר מיתה לשני, דזה לא הוזכר בדבריו כלל. אלא ודאי דהשני זוכה מכח הנותן ומשום דמתנה לראשון לא היה אלא עד זמן חיותו ואחריו ממילא יהיה לשני, אלא דלרבי אכלה או מכרה לא נתקיים התנאי דהו"ל כמתנה שיהיה שיעור לאחריו וכל דלא שיעור לא נתקיים המתנה, וא"כ על אופן זה ממש הוא דין מתנה על מנת להחזיר דגוף המתנה אינו אלא לזמן ואחר שיצא בו יהיה לעצמו, כמו באומר ואחריו לפלוני דנפיק ביה כיון דהגוף של הראשון לזמן החיים ושיהיה שיעור לעצמו אחר שיצא בו שלא ימכרנו או יאכלנו כיון דהגוף שלו מתנה על מנת שתחזיר לי, וכל זה נכון היטב.

ואף על גב דכתב הר"ן בנדרים דף כ"ט (ע"א ד"ה אמר ליה אבילי) גבי היום את אשתי ולמחר אי את אשתי דלא נפקא בלא גט, וכתב שם משום דכל קנין שאינו קנין עולמית אעפ"י שהוא קנוי לזמן לגוף מכל מקום קנין פירות מיקרי וע"ש, היינו

דוקא התם לענין אישות בעינן קנין עולמית, אבל גבי אתרוג הוי שלו אפילו אינו קנוי לגוף אלא לשעה, דהא קנין עולמית בממון גם לזרעו אחריו וגבי אחריו לפלוני נפיק באתרוג ...

אלא שלא מצאתי לי רב בזה, ואחר החיפוש מצאתי רב קדמון כדברינו אלה, והוא בתשובת הרא"ש כלל ל"ה ס"י ב' שם כתב תשובת הרב ר' אביגדור כהן צדק וז"ל, ואותה ששנינו (סוכה מא, ב) אין אדם יוצא ידי חובתו ב"יט ראשון בלולבו של חבריו, אף על גב דיהיב ליה בפירוש הנאת שימוש דהיינו נטילתו לצאת בו לא נפיק ביה עד דמקניא ליה קניית הגוף לשעה לכל הפחות, התם היינו טעמא דכתיב (ויקרא כג, מ) לכם משלכם דקנין הגוף משמע ולא סגי בהנאת שימוש לחוד, וא"ת הלא מתנה על מנת להחזיר קנין פירות בעלמא קרי ליה בפרק יש נוחלין (קלו, א) ונפיק ביה, יש לומר דלהכי קרי ליה קנין פירות שאינו יכול לאוכלו אבל מיהו קנין הגוף לשעה מיקרי, ובהכי סגי דולקחתם לכם משלכם משעת לקיחה קפיד רחמנא שיהיה משלו והא איכא. והכי מסיק התם בהדיא דאפילו מאן דפליג במכירה ואכילה, למיפק כ"ע לא פליגי דנפיק עכ"ל. וע"ש ויעלוז לבי שכוונתי לדעת רב קדמון".

6. **רמב"ם וראב"ד מכירה, כ"ג ה'-ו':** "המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זה מכירה, ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ובסוף תחזור לבעליה. ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין המקנה אותה לפירותיה? שהקונה לפירות אינו יכול לשנות צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, אבל הקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קניין עולם לעולם.

/השגת הראב"ד/ ומה הפרש וכו'. א"א איני מוצא מוכר לזמן קצוב שיבנה ושיהרוס, אלא באומר נכסי לך ואחריו לפלוני..."

7. **שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא, א' רס"ז:** "אבל באתרוג דיש קה"ג לחלוטין דהיינו לאכילה ולתשמיש וכדומה, אבל מה שצריך לצורך מצוה שהמצוה צ"ל בקנין - א"כ אם מקנהו על זמן המצוה, זה מקרי קנינו דהזמן ההוא זה קנין החלטי לגבי האתרוג והרי אם יקנה לצורך אכילה שו"פ וכדומה וקנין לזמן מצוה שוה הרבה, וא"כ זה הקנין שיש לצורך המצוה זה מקרי קה"ג בהחלט על אותו הזמן".

8. **רמ"א, תרנ"ח ד':** "ומותר לתת לו אתרוג במתנה על מנת שלא יקדישנה, דלא גרע ממתנה על מנת להחזיר".

9. **ביאור הלכה, שם:** "עיינן ברא"ש ור"ן וריטב"א ועוד פוסקים שכתבו טעמא דמילתא דכללא דכל מתנה שא"א להקדישה אינה מתנה דתנינן, לא באה לאפוקי רק היכי דלא הוי רק הערמה בעלמא שלא כיון כלל לתת. אבל בלי הערמה, אף שהמתנה הוא רק לדבר אחד, גם כן חיילא ... וכן משמע להדיא בסוגיא דב"ב דף קל"ז ע"א דקאמר שם אלא הכא אי מיפק לא נפיק ביה למאי יהיב ניהליה ועיינן שם בפירושב"ם ומבואר דאף אם אינו נותנו לו לשום דבר רק לצאת בו ידי מצות החג ג"כ מיקרי נתינה כיון שהוא שלו לדבר זה, וממילא נראה דכ"ש באם אמר לו הרי הוא שלך במתנה ע"מ שלא נתנו לשום אדם או אפילו באומר לו הרי הוא שלך ואינך רשאי ליתנו לשום אדם בודאי הוא שלו ויוצא בו אף על גב שלא נתן לו כל כחו באתרוג זה".

ב. מתנה על מנת להחזיר

10. **רשב"ם בבא בתרא שם:** "החזירו יצא - איגלאי מילתא למפרע דהויא מתנה מעיקרא שהרי קיים עתה תנאי שהמתנה היתה תלויה בתנאי ונתקיים".

11. **חידושי הריטב"א, שם:** "מאי קמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. פי' שמה מתנה גמורה לשעתה וקרינא ביה לכם, ועל מנת להחזיר כשאר תנאים דעלמא הוא, ובעוד שהוא ברשות מקבל מותרין ליהנות ממנה המודרים הנאה לנותן".

12. **שולחן ערוך שם, סעיפים ד'-ה':** "נתנו לו על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו, לא יצא אפילו נתן לו את דמיו, ואפילו נאנס מידו; וכן אם החזירו לאחר זמן מצותו, לא יצא. נתנו לו סתם, הוי כאילו אמר לו: על מנת שתחזירנה לי, דמסתמא על דעת כן נתנו לו כיון שצריך לצאת בו שאין לו אחר; ואם לא החזירו, לא יצא. הגה: וצריך לחזור וליתנו לבעליו במתנה, כדי שיהיה של בעלים ויצאו בו (הרא"ש ורבינו ירוחם נ"ח ח"ד); ומיהו אפילו לא החזירו לידו אלא לאחר, ואחר לאחר, והאחרון מחזירו לבעלים, יצא".

13. **משנה ברורה שם:** "ואפילו נאנס מידו - ואף על גב דלדעת המחבר בח"מ סימן רמ"א במתנה ע"מ להחזיר ונאנס פטור מתשלומין היינו משום דאין עליו דין שומר שהרי בתורת מתנה באה לידו, אבל עכ"פ התנאי לא נתקיים ואינו אלא כפקדון

¹ ברשב"ם ובשאר ראשונים כאן ישנו דיון ארוך בשאלה האם מתנה על מנת להחזיר זקוקה לכל משפטי התנאים, וכיצד בדיוק מתבצע התנאי שבה, ואכמ"ל.

בידו ולהכי לא יצא בענייניו ומשמע מרוב הפוסקים דגם בנאנס לא מהני חזרת דמים. ועיין בח"א שמסתפק אם אמר הריני כאלו התקבלתי מהו ובספר מאירי כת"י אשר תח"י דעתו בהדיא דיכול הנותן למחול תנאו ולאמר הריני כאלו התקבלתי ויצא זה ידי חובה אף על גב שלא החזיר".

14. ביאור הלכה שם: "וכן נראה ג"כ במחזיר לו לולב אחר כשר ומהודר דמהני דשוב ליכא אומדנא אף דאפשר לומר דרוצה אדם בשלו מ"מ כיון דבלא"ה יש פוסקים דבנשרף או נאבד וכדומה דנותן דמיו ויוצא עיין בכל בו וגם מובא ברא"ש בסוגין דעת רבינו ישעיה דמוכח מיניה עוד יותר דבנאנס פטור לגמרי ויוצא שלא כיון בעל מנת להחזיר אלא כשהחפץ בעין ואף דהמחבר לא סמך עלייהו ומשמע מניה דאפילו דמים לא מהני ואפילו באונס וכמו שכתבנו במ"ב מ"מ במחזיר לו לולב אחר כשר ומהודר אפשר דכו"ע מודי ובספר שדי חמד הביא בשם ס' שם ארי' דגם בזה לא יצא והנלענ"ד כתבתי ... אם לא החזיר כלל המקבל עד שהטריחו הבעלים בעצמם לבוא אליו וליקח האתרוג אף שאמר לו שהוא מחזיר לו במתנה אפשר דאין זה חזרה ונראה דתלוי בטבעו של הנותן ובקפידתו.

ג. אתרוג השותפים ואתרוג הקהל

15. רשב"ם בנא בתרא שם: "ואם לאו לא יצא - דכתיב "ולקחתם לכם משלכם", שיהא כולו שלו ולא שמקצתו שלו ... אבל כיון דכתיב לכם צריך שיהא כולו שלו ... ומנהג שלנו שנהגו לברך כל הקהל באתרוג אחד דעתנו מסכמת לתת כל אחד במתנה את חלקו לחבירו כדאמרינן גבי רבן גמליאל ור' יהושע במסכת סוכה (שם /דף מא /:) ואף על גב דלא פריש כמאן דפריש דמי דלא גרע ממתנה ע"מ להחזיר דלהכי מיהא דעת כל הקהל שוה שינתן לכל אחד עד שיברך עליו ואח"כ יחזיר והני מילי ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני אמרי' מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול".

16. חידושי הרשב"א שם: "והרב אלפסי ז"ל למד מכאן לשותפין שלקחו אתרוג בשיתוף שצריכין ליתנו במתנה זה לזה, וכן השיב בתשובה גם הרב אב ב"ד ז"ל. ומסתברא לי דהכא לא בשלקחו אתרוג לצאת בו קאמר אלא לאכלו ולהריח בו, דאי למצוה ולצאת בו נראה שכל אחד יכול לצאת בו ולקחתם לכם קרינא ביה, דבכל כי הא אמרי' יש ברירה שהרי בשעה ששתפו בו ולקחוהו לצאת יודעים היו שאינו ראוי לחלק הילכך על דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו זה לצאת בו שיהא כולו שלו לצאת בו, וכן כל שאינו נוטלו כל אחד ואחד מהם [יכול ליטלו]".

17. טור אורח חיים, תרנ"ח: "תשובה לרב שריא מקום שאין אתרוג ולולב מצויין וגובים מהקהל מכל א' וא' וקונין ונטלו חזן הכנסת בידו בשעת ההלל ומברך עליו ונותנו לזקנים ומברכין עליו ושוב נוטלו כל אחד מחבירו עד שמברכין עליו כל הקהל יצאו ידי חובתן או לא והשיב ודאי בשאר ימות החג מיום ב' והלאה יצאו ידי חובתן באותו לולב אבל ביום הראשון צריך כל א' לולב שלו וכן ראוי שתעשו להיות קונין הלולב לא' מן הצבור או שיקחנו מממונו או שיתנו הדמים לחזן במתנה והוא יקנהו לעצמו ובי"ט הראשון יתנו במתנה לא' מן הזקנים וכל אחד יתנהו לחבירו במתנה עד שיבא ליד כולם. ובאשכנז ובצרפת נוהגים כרשב"ם".

18. שולחן ערוך שם, תרנ"ח ט': "מה שנוהגים במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונים אתרוג בשותפות, הטעם מפני שכיון שקנאוהו לצאת בו מסתמא הוי כאילו פירשו שכל הקהל נותנים חלקם לכל מי שנטלו לצאת בו על מנת שיחזירוהו להם".

19. קצות החושן, הנ"ל: "וראיה ברורה למ"ש דמהני באתרוג אפילו אינו קנוי לגופו אלא לשעה, דהא כתב הב"י בשם הרשב"א (ב"ב קלז, ב ד"ה אם, שו"ת ח"א סי' ס"ב ות"ו) באו"ח סימן (תרל"ז) [תרנ"ח] באתרוג של שותפין והיינו אתרוג הקהל דיוצאין בו ומשום ברירה וע"ש, והיינו משום דאמרינן ריש פרק השותפין שנדרו (נדרים מה, ב) דסברי חכמים בשלו נכנס, וכתב שם הר"ן באורך דהא קונמות מפקיע מידי שעבוד, והעלה שם משום ברירה ושותפין הוי קנין הגוף לכל אחד בשעה שמשתמש בו והו"ל כמו ואחר שעה לעצמי וע"ש באורך, וכיון דיוצאין באתרוג של שותפין משום ברירה דהוי דידיה קנין הגוף בשעה שמשתמש ואף על גב דלאחר שעה הרי הוא של שותפו, וא"כ מוכח דכל שקנוי לגופו אפילו לשעה הוי שלו לענין אתרוג, ושאל שאני דאינו קנוי לגופו אלא לפירי וזה ברור".

20. משנה ברורה תרנ"ח שם: "ואף על פי שכל זה הוא דין גמור, מ"מ כיון שאין הכל יודעין להקנות לכן כתבו כמה אחרונים שמוטב לברך על שלו אם יש לו כל ד' מינים כשרים אף על פי שאינם מהודרים כמו של חבירו. ואם אין לו מוטב שיטול של חבירו הכשרים משיטול של הקהל כי י"א דבשל קהל לא יצא דשמא יש באחד מהם מי שאין בדעתו להקנות חלקו לחבירו ואף דלא קי"ל הכי מ"מ לכתחילה עדיף טפי ליטול של יחיד".

21. שו"ת חרבות ברזל 44, מצות ארבעת המינים בצה"ל (על פי תורת המחנה כרך ג', פרק נ"ג תשובה ו'): "מסתבר, שבצה"ל

החשש שמזכיר המשנה ברורה – פחות, משום שלא מדובר על ממון הקהל במובנו הפשוט (ובהקבלה להלכות אתרוג השותפים – שנידונו במסכת בבא בתרא בדף קל"ז, ובשולחן ערוך לעיל שם בסעיפים ז'–ח'), אלא על ממון המדינה כולה,

שהוקצב למשרד הביטחון ומיועד באופן ספציפי עבור חיילי צה"ל. ארבעת המינים נרכשו בהליך מרכזי כחוק, או שהתקבלו בתרומה מאושרת על ידי הגורמים האמונים על בצה"ל, והוקנו מראש עבור כל חייל וחיילת שיבקשו ויתכוונו לצאת בהם ידי חובתם. אמנם, סוגיית ההגדרה ההלכתית המדוייקת של הבעלות על ממון המדינה היא סוגיה עצומה ורחבה, אך הלכה למעשה, בוודאי שלעניין ארבעת המינים יכולים כלל החיילים להשתמש בארבעת המינים שמספקת הרבנות הצבאית, ולברך עליהם ללא חשש גם ביום הראשון של חג הסוכות. כמובן, חייל שיעשה מאמץ ויביא ארבעת המינים מביתו – יש בכך הידור, וכך גם יוכל לאחוז בהם לאורך התפילה, ההלל וההושענות. אך דווקא בעת הזו, כאשר חיילינו לוחמים בכל החזיתות ואף מעבר לקווי האויב, לרבים לא תהיה אפשרות להביא את ארבעת המינים מביתם, וכאמור הם יוכלו לצאת ידי חובה בארבעת המינים שמספקת הרבנות הצבאית.

וכדרך שאמרו חז"ל (סוכה דף כ"ז) "ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת", כך יסמכו כולם גם על סט אחד או שניים של ארבעת המינים שתספק להם הרבנות הצבאית בכל מקום שבו יימצאו, והדבר יוסיף ללכידות ולאחדות סביב המטרה המשותפת: השבת אחינו ואחיותינו שבשבי האויב, חזרת כל התושבים המפונים לבתיהם בביטחה ובשלווה, והבטחת שלומה ובטחונה של מדינת ישראל. בכך יתקיימו בכולנו בעזרת ה' דבריו המאלפים של בעל "שפת אמת" (סוכות תרמ"א): "דאין כלי מחזיק ברכה אלא השלום, והיא הסוכה ד"כל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת", ונקרא חג האסיף. וגם מינים שבלולב שמקרבין בני ישראל להיות אחד, ונקרא כנסיה שהיא לשם שמים, וסופה להתקיים".